

7. תהלים פרק קטו פסוק ב
לְמָה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיִה נָא אֱלֹהֵיהֶם:
 יואל פרק ב פסוק יז
...לְמָה יֹאמְרוּ בְעַמִּים אֵיִה אֱלֹהֵיהֶם:

8. כי אתה עמדי חלק ה עמוד מ (הרב חיים אברהם יאמניק)
 למה בפסוק אחד כתוב 'יאמרו הגוים', ובפסוק השני כתוב 'יאמרו בעמים', וגם למה הלשון 'בעמים', היה לו לומר 'העמים'?
 ואפשר בדרך רמז שהפסוק השני מדבר על גלות קשה יותר, עד שלא רק הגוים יבואו וישאלו איה אלקיהם, אלא גם היהודים הגרים בגלות 'בעמים' – בתוך העמים' יתחילו לשאול 'איה אלוהיהם'. וזה לדאבונו קורה היום שעובדי ה' יקרים ביותר מהרהרים כך בינם לבין עצמם. אמנם לא מוצאים זאת חס ושלום מהפה, אבל הלב לא שלם, ה'בכל מאדך' בכל מדה ומדה שמווד לך – אינו בשלמות. ואומרים בשם הרה"ק מרוז'ין זצ"ל כי בעקבתא דמשיחא האמונה תהיה כל כך קשה, כמו לטפס על קיר ישר וחלק.

9 שם עמוד מג

ידוע מה שהרב הקדוש ר' הערש מלאמאז' אמר בשם היהודי הקדוש שקודם ביאת המשיח יהיה ליהודים טוב, טוב פעמים טוב...כיצד אפוא זה מסתדר עם האמור כאן שקודם ביאת המשיח יהיה קשה ליהודים עד שיצטרכו לבדוק את עצמם אם מאמינים הם בטובו של ה' וצריך לומר שאכן יהיה טוב פעמים טוב, הכל ידפוק כמו שעון, יהיה פרנסה, בריאות, תורה, שלום בית, ילדים, בכל זה יהיה פעמים טוב, אבל דבר אחד לא ידפוק, כגון שהוא יחפש שידוך לבנו, ותעבור שנה ועדין הוא לא ימצא, ובנסיון אחד כזה די לריבוננו של עולם בכדי לבדוק אם מאמין הוא בטובו של ה' ומקבל את זה באהבה או שיתרעם על הנהגתו יתברך...

"בריחה" מקושי כאמצעי מתקן

10. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף עה עמוד ב
 תנו רבנן: שלשה צועקין ואינן נעניין, ואלו הן: מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים, והקונה ארון לעצמו, ומי שאשתו מושלת עליו. קונה ארון לעצמו מאי היא? ... איבא דאמרי: דביש ליה בהא מתא ולא אויל למתא אחריתא. (רע מזלו בעיר זו ואינו הולך לעיר אחרת)

11. תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב
 ואמר רבי יצחק: ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, אלו הן: צדקה, צעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה.... ויש אומרים: אף שינוי מקום

12. חידושי הריטב"א מסכת ראש השנה דף טז עמוד ב
 ויש אומרים אף שינוי מקום. פי' שזה מכניעו מאד וכמו שאמרו (מו"ק י"ז א') אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו כיצד יעשה ילבש שחורים ויתכסה שחורים וילך למקום שאין מכירין אותו ויעשה מה שלבו חפץ, וק"ל היכי אמר שיעשה מה שלבו חפץ, ור"ח גרס ויעשה כלומר יכופ שרירות לבו ויכניענו

13. רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה ד
 מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים ועושה צדקה כפי כחו ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו ומשנה שמו כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה וגולה ממקומו, גלות מכפרת עון מפני שגורמת לו להכנע ולהיות עניו ושפל רוח

הנהג בהם מנהג דרך ארץ

14. בראשית פרק לב, ח-ט
 (ז) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב מֵאֵד וַיֵּצֵר לוֹ וַיּוֹזֵן אֶת הָעַם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֵת הַצֹּאן וְאֵת הַבְּקָר וְהַגְּמָלִים לְעֵצֵי מַוְנֹת: (ט) וַיֹּאמֶר אִם יָבֹא עֲשׂוֹ אֶל הַמַּוְנֹת הָאוֹת וְהָכֹהוּ וְהָיָה הַמַּוְנֹת הַנִּשְׂאָר לְפָלְטָה: רש"י
 התקין עצמו לשלש דברים לזכותו, לתפלה ולמלחמה.

פרשת וישב – התמודדות עם קשיים

ביקש יעקב לישב בשלוה

1. בראשית פרק לו פסוק א

(א) וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִגְּדוֹר אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: (ב) אֵלֶּה הַתְּלָדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שִׁבְעַ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רְעֵה אֶת אוֹזֵיוֹ בְּצֹאן וְהוּא זָעַר אֶת בְּנֵי בְלָהָה וְאֵת בְּנֵי זְלֵפָה וְנָשִׂי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דְּבָרָתָם רְעֵה אֶל אָבִיהֶם: רש"י

וישב ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף. לדיקים מצדדים לישב בשלוה חומר הקדוש כרוך הוא לא דיין לדיקים מה שמתוקן להם לעולם הנאל, אלא שצדדים לישב בשלוה בעולם הזה:

2. דעת תורה וישב עמוד רכב

מדוע באמת לא? מי סני להו לצדיקים דאכלי תרי עלמא? ובכלל כיצד מבינים את אופן השלוה של יעקב אבינו, האם כשלוה שלנו המדובר? חלילה וחלילה, הלא גם בשלוותו זו ודאי היה מקיים את ה"וישב במקום ההוא – אבל כל י"ד שנים שמש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה". כל השלוה שביקש הלא היא רק מצב ללא "רוגזו של יוסף", וא"כ מה באמת כל כהאי טענה על הצדיקים שמבקשים לעבוד עבודת הקודש באין כל רוגז, ובמה נתפס כאן יעקב?!

הנה מזה יסוד, כי זהו כל סוד של עוה"ב מעוה"ז, - עוה"ז הוא עולם של קשיים ועכובים, עולם המלא "רוגז", ומצב של בלעדי "רוגזו של יוסף" הרי זה כבר בחינה של עוה"ב....והרי זה איפוא כמבקש לזכות בעוה"ב בדלוג עוה"ז וזה ודאי לא מישתרשי ליה לאינש.

3. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ג עמוד א

אמר להם הקדוש ברוך הוא: מכם יבאו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה כולה, יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים, יבא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל תבא אשת פוטיפרע ותעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה

4. דעת תורה שם

כל ה"לא נחשד על הגזל" משתלם דוקא דרך "לבן". "יבא לבן ויעיד" היינו - כי "לבן" הוא המצרף, הוא הכור הברזל, שבתוכו היה צריך יעקב אבינו לעבור, וא"כ שפיר מובן אשר אמר לו "עם לבן גרתי", כי רק דרך זה מתקרא כי "תר"ג מצוות שמרת", - היה במצרף ובא שלם! ... ידע אדם סוד זה שכל עיני עוה"ז הם "המצרף", ואז יתייחס באופן אחר לגמרי לכל מקרה ומקרה. קודם המעשה ובשעת המעשה ולאחר כל מעשה ומעשה, יתבונן בעצמו, מה אני לאחר מעשה זה, איך עברתי את המצרף – האם שלם יצאתי?

5. מכתב מאלוהיו חלק ה עמוד 24

ויש אשר לא יאבה השטן להסית את הצדיק בידעו שלא ישמע לו, וא"כ טוב לצד הטומאה שלא להסיתו למען לא יתגדל הגילוי במעשיו ואז יחסר גילוי זה במעשי הצדיק ויקטן ערך מעשיו ובוה מבואר מה שאמרו חז"ל: "ביקש יעקב לישב בשלוה...אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים...אלא שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ז?" וצ"ע למה לא? אלא הביאור כנ"ל, כי בלי נסיונות וקטן בהרבה ערך מעשי הצדיקים, לפי ערך הקטנת ההסתר.

6. והגדת פרשת וישב עמוד 487

כתב ה"תולדות יעקב יוסף" בשם הבעש"ט זצ"ל, שמי שעושה כל השתדלות להחליץ מהצרות בלא להבין שנשלחו ממרום, דומה לאשה שתקופה צירי לדה, והחליטה ש"משנה מקום משנה מזל", היא תעבור לחדר הסמוך ויפסקו....

שזה מועיל, וזה חטא, [דק שבדק, לפי הדרגה הגבוהה ולפי המעלה הגדולה של הבטחון של יוסף].

25. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד ב

תנו רבנן: ואספת דגנך, – מה תלמוד לומר – לפי שנאמר: לא ימוש ספר התורה הוזה מפיד, יכול דברים ככתבן? תלמוד לומר: ואספת דגנך – הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל; רבי שמעון בן יוחי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא: בזמן שישראל עושין רצונו של מקום – מלאכתן נעשית על ידי אחרים... ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום – מלאכתן נעשית על ידי עצמן... אמר אביי: הרבה עשו כרבי ישמעאל – ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחי – ולא עלתה בידן.

26. עין איה ברכות לה:

המחלוקת היא בעצם טבע האדם, אם הוא עלול להיות בלתי עסוק בשום דבר מעשי כ"א בהשכל ודעת, או שהוא דבר שלמעלה מטבעו. ואם ימצאו אנשים נעלים שהם ירגישו בעצמם כי לגדולות נוצרו והעסק בחכמה ושכל היא להם לעונג טבעי באין הפסק וחילוף כלל, הם למעלה מן הטבע האנושי. אבל משפט התורה צריך שיהיה רק לפי טבע האנושי הנוהג ברוב ולא נתנה למלאכי השרת. ע"כ אמר שמהעיון יקשה להבחין דבר זה, כ"א מהנסיון נדע שהדבר הנוהג ברוב הוא מורה על היסוד הטבעי. ע"כ באשר אנו רואים שהרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם, ומצאו קורת רוח בין בתורתם וחכמתם, בין בעמלם בחיי החברה וכשרון המעשה. כרשב"י ולא עלתה בידם, כי ירדו כשרונותיהם מסבת ההתנגדות הפנימית שמצאו בנפשם מעסק העיון ועבודת השכל הבלתי מתחלף בעסק גופני, מזה אנו רואים שלפי טבע האדם הוא ראוי להתנהג במדת ד"א עם התורה כמדת רבי ישמעאל, ומדתו של רבי שמעון היא לפי מעלת המעולים שבאנשים שהם למעלה מטבע האנושי, שלהם יאתה להתנהג לפי מעלת טבע רוממות נפשם ולא לרדת ממעלתם בודאי.

27. משנה מסכת אבות פרק ב משנה ב

וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון

28. בית הבחירה (מאירי) מסכת אבות פרק ב

כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה שהרי צורך פרנסתו וטפוק ביתו דוחקים אותו וגוררת עון שצריך לצדד עצמו בתחבולות וערמות להיות טרפו מצוי לו וכמ"ש סופו מלטסם הבריות

29. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד ב

בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי – זו וזו נתקיימה בידן, דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי – זו וזו לא נתקיימה בידן.

30. שפתי חיים מידות ועבודת ה' חלק א עמוד תקלא

שמה יאמר אדם, אמנם ההכרה שהכל תלוי רק ברצונו יתברך אינה מושרשת בלבי, אבל הרי בשכלי אני יודע שהקב"ה הוא הנותן היחידי, ועל כן אמעט בהשתדלות – יש בעליית מדרגה זו סכנה רוחנית, ולדוגמא: מי שהיה רגיל לעבוד ארבע שעות ביום לפרנסתו, והחליט להמעיט בשעות העבודה ולעבוד רק שתיים ביום, וכפי שמיעט בזמן המוקדש לעבודה באותה מידה ירדה הכנסתו, והוא מתחרט על שמיעט בהשתדלות, נמצא שעדין אינו במדרגת בטחון שיכול להרשות לעצמו להשתדל פחות. יתרה מזו, בגלל שמתחרט הוא בגדר תוהא על הראשונות, ואיבד את כל שכרו על שהתאמץ לבטוח יותר, לכן כל עוד הוא נמצא במצב שמצטער על שלא השתדל, עליו לעמול על צרכיו בצורה המקובלת בסביבתו אצל השוים לו במדרגה.....

15. בראשית רבה (וילנא) פרשת וישלח פרשה עו

ויחץ את העם, לימדך תורה דרך ארץ שלא יהא אדם נותן כל ממונו בזוית אחד ממי אתה למד מיעקב, שנאמר ויחץ את העם

16. רמב"ן בראשית פרק לב

(ד) נכתבה הפרשה הזאת להודיע... וללמדנו עוד שהוא לא בטח בצדקתו והשתדל בהצלה בכל יצלתו

17. דעת תורה פרשת וישלח

כבר ביארנו בארוכה כמה פעמים ענין זה אשר מצינו בחז"ל כי האבות שמרו דרך ארץ, היינו הטבע, והשתדלו בטבע בכל יכולתם, וכי "יש חיוב ומצוה על כל אדם לשמור על הטבע כיון שהוא הזכרת אלוקים, ומחויבים אנו לשמרו ואסור לעבור עליו, כמו שאנו מחויבים לשמור על מצוות התורה". אלא ששמירת הטבע היא עבודה לא קלה, כי בנקל יוכל האדם לבא על ידו לכחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזו היתה גדולתן של האבות, ורק אדם שלם כיעקב היה בכחו לקיים את טבע ולמזג בכל מעשיהם טבע ולמעלה מן הטבע יחד, הכנת דורון ותפלה בבת אחת.

18. שמות פרק יד, טו

(טו) ויאמרו ה' אל משה מיה תצַעַק אֵלַי דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁעוּ רַשָׁיִם

מה תצַעַק אלי – למדנו שיהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקדוש ברוך הוא לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונים בצרה

19. בראשית פרק מא, לג-לח

(לג) וַעֲתָה יֵרָא פְרַעְהָ אִישׁ יָבוֹן וְזָכַם וַיִּשְׁתַּחֲוּהוּ עַל אַרְצוֹ מִצְרַיִם: (לד) וַיִּיטָב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פְרַעְהָ וּבְעֵינֵי כָל עַבְדָּיו: (לו) וַיֹּאמֶר פְּרַעְהָ אֵל עַבְדָּיו הֲנִמְצָא כֹהֵה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ:

20. רמב"ן בראשית פרק מא פסוק לג

ואמר יוסף כל זה בעבור שיבחרו אותו, כי החכם עיניו בראשו:

21. שפתי חיים מידות ועבודת ה' חלק א עמוד תקכב

השתדלות ראויה אינה פוגעת ואינה פוגמת במידת הביטחון וכי יש מפרשים את מה שאמר יוסף "ועתה..." ולכאורה תמוה וכי נתבקש לתת עצות למלך, הרי היה צריך רק לפתור את החלום ותנו לא. אלא יוסף הבין שפה נותנים לו הזדמנות משמים להשתדל לטובת עצמו.... הרי שעשה השתדלות ראויה ולא נחשב לו לפגם

22. בראשית פרק מ פסוק יד

כִּי אִם זְכַרְתִּי אֶתְךָ כַּאֲשֶׁר יִיטָב לְךָ וַעֲשִׂיתִי זָא עֲמָדִי זֹסֶד וְהִזְכַּרְתִּי אֵל פְּרַעְהָ וְהוֹצֵאתִי מִן הַבַּיִת הַזֶּה:

23. בראשית רבה (וילנא) פרשת מקץ פרשה פט

על ידי שאמר לשר המשקים זכרתי וזכרתיני ניחוסף לו שתי שנים

24. חשוקי חמד נדה דף מג עמוד א

מספרים שהגר"ח מבריסק זצ"ל שאל פעם את הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל...מה היה קורה אילו יוסף הצדיק היה מזכיר רק פעם אחת 'זכרתיני', השיבו רבי שמעון כי אם בשביל שתי הזכירות מוסיפים שנתיים, שורת ההגיון שבשביל הזכרה אחת יוסיפו לו שנה אחת, הגיב רבי חיים כי לא כן הדבר אילו היה מזכיר רק פעם אחת לא היו מוסיפים ליוסף אפילו שנה אחת, משום שאדם חייב בחובת ההשתדלות, והזכרה אחת יתכן כי יש בה משום השתדלות, ורק כשהזכיר פעמיים נמצא שאף ההזכרה האחת אינה מתוך הזכרה של השתדלות, ואז נוספו לו שנתיים גם תמורת ההזכרה הראשונה, כי כשמזכיר פעם שניה, הרי מוכח שגם הפעם הראשונה לא היתה רק משום שהקב"ה צוה לעשות השתדלות, אלא משום שהוא מאמין

כאשר אדם בורח מקושי, במילים אחרות הוא אומר שהקושי בא עליו במקרה. אילו היה האדם מבין שכל הקושי בא עליו מאת הבורא, לעולם הוא לא היה בורח, שהרי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו ובכל מקום שילך האדם יד' תשגיח עליו. להיכנע לקושי גם היא טעות גדולה, בכך שהאדם לא מוכן להתמודד עם הקושי הוא כביכול מנסה להראות לקב"ה שיש טעות בכתובת, שהרי הקב"ה מנסה את האדם רק בדברים שיש לו כוח להתמודד איתם ובכך שהאדם מגלה "חוסר יכולת" להתמודד הוא במילים אחרות אומר "טעות בכתובת". הדרך הנכונה היא להסתכל על הקושי כאתגר, כקרבן קפיצה, להבין שהכל מאת הבורא, להבין שהקב"ה שידך ביננו לבין הקושי ומשמעות הדבר שיש ביננו התאמה מלאה וכשם שמזוגיות טובה צומחים וגדלים כך גם מקושי ששודך לנו צומחים וגדלים.

נביא כמה דוגמאות מהחיים:

* בחור נפגש עם בחורה, שבוע שבועיים הכל הולך מצוין, פתאום צץ קושי. אפשרות אחת לקום וללכת אפשרות שנייה להתמודד ולנסות לפתור אותו. לפעמים מה שנכון לעשות הוא להפסיק את הקשר ולפעמים לחזק את הקשר אבל מה שבטוח שצריך להתמודד, מתוך ההתמודדות נוכל להתבונן מנקודת מבט אמיתית יותר וכך נדע כיצד נכון לפעול.

לאחר החתונה יש קשיים, אפשרות אחת לפרק את החבילה, אפשרות שנייה לנסות להתמודד. בדר"כ כשהזוג ינסה לעשות עבודה משותפת הם יצליחו לעבור את הקושי ואף להיבנות ממנו. יש מקרים בהם הקושי מתעצם כאשר אחד מהצדדים טוען שאצלו הכל תקין ומי שצריך ללכת לייעוץ זה הצד השני, גם אז ניתן לנסות להתמודד אך לפעמים אין ברירה וצריך לפרק את החבילה. אבל אין ספק שכאשר זוג מרגיש שיש להם בעיות והם לא מנסים לפתור אותם ולעבוד על עצמם זו בריחה.

* מקום עבודה – בכל מקום עבודה האדם עלול להיתקל בקשיים, קושי מול האנשים שמעליו, קושי עם התפקיד שנתנו לו וכו'. לפני שהאדם מחליט לקום וללכת או סתם להיות מסוכסך עם כולם עליו לנסות להתמודד ולראות איך מתגברים על הקושי. איני אומר שלא נכון לפעמים לקום ולעזוב מקום עבודה, אבל מי שרואה שכל פעם התסריט חוזר על עצמו כדאי שיסיק שהבעיה היא אצלו ולא אצל מעסיקו....

יש קשיים שאין לנו אפשרות לברוח מהם, אבל יש לנו אפשרות להכנע להם. ל"ע אדם חלה במחלה קשה, אפשרות אחת לתת למחלה להרוס כל חלקה טובה. אפשרות שנייה לראות בחולי מקפצה בעבודת ה'. לפני כמה ימים נפטרה חני ויינרוט. אשה צעירה בת 34 שבמשך עשר שנים התמודדה עם מחלת הסרטן. מרגע שמצאו את המחלה, הרופאים בשרו שיש לה כמה חודשים ספורים לחיות, אבל היא החליטה להמשיך בחיים, להתנהל כאשה סופר בריאה ולא ליפול לייאוש. הכמה חודשים התארכו לעשר שנים, עשר שנים בהם היא היתה לסמל של אופטימיות, עשר שנים בהם היא חיזקה אלפי אנשים ונתנה להם כוחות ורוח חיים. נכון, בסופו של דבר חני נפטרה מהמחלה אבל מי שניצחה זו היתה חני!!!

עקרות - איני אוהב להתבטא בנושא הזה משום שב"ה לא התנסתי בניסיון הקשה הזה ונראה לי שמי שלא עבר את הקושי הזה אינו יכול באמת להבין מה עובר על זוגות שמייחלים ומצפים לפרי בטן ופעם אחר פעם מתאכזבים. אבל אולי בכל זאת נאמר כמה מילים שאולי יעזרו לזוג אחד לפחות ובעז"ה לא יזיקו לשאר.

סיכום - פרשת וישב - התמודדות עם קשיים

ביקש יעקב לישיב בשלוה

1-2 – שנים קשות עברו על יעקב, עשרים שנה של עבודה קשה, התמודדות מול עשו, אשתו רחל נפטרה בשעת לידתה והנה סוף סוף מגיע יעקב לארץ כנען ומתיישב שם – "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען". רש"י מדייק מכך שהתורה כותבת "וישב" ולא "ויחי" (שפתי חכמים), שביקש יעקב לישיב בשלוה ומשום כך, מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף ושוב יעקב נכנס לשנים של קושי בהם הוא חי במחשבה שבנו יוסף נטרף. ר' ירוחם ממיר מקשה, מדוע אסור לצדיק לבקש לשבת בשלוה, הרי ברור שרצונו של הצדיק לישיב בשלוה אינו כדי להתבטל, אלא כדי להתעלות בעבודת הקודש ללא טרדות ומה פסול יש בכך? אלא שמכאן לומד ר' ירוחם יסוד גדול המחדד את ההבדל שבין עוה"ז לעוה"ב.

עוה"ז הוא עולם של קשיים ועיכובים, עולם המלא "רוגז", ומצב של בלעדי "רוגזו של יוסף" הרי זה כבר בחינה של עוה"ב.

3-6 – כדי להבין את הדברים טוב יותר נתבונן בגמרא מסכת ע"ז. בגמרא מובא דו שיח בין ריבוננו של עולם לאומות העולם. אומות העולם טענו שישאל לא קיימו את התורה, הקב"ה משיב להם שיבואו גדולי אומות העולם ויעידו שקיימו את התורה - יבוא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים, יבוא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל, תבוא אשת פוטיפר ותעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה. בגמרא מסופר שהקב"ה מביא עוד ועוד עדים אך אנו נעמד כאן. ר' ירוחם ממיר מבאר שכל היכולת להעיד על יעקב ש"לא נחשד על הגזל" היא דוקא דרך "לבן!" לבן היה כור הברזל בו היה יעקב צריך לעבור כדי שיזכה לתואר "לא נחשד על הגזל". כשיעקב פוגש את עשו הוא אומר לו "עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי" ומבאר ר' ירוחם, שרק בזכות ה"עם לבן גרתי" יכול היה לומר יעקב "ותרי"ג מצוות שמרתי"!

להיות נאמן ודבוק לבורא בתקופה של שלווה, זה טוב ונחמד, אבל עדין אין כאן שלמות. רק לאחר של"ע באים על האדם קשיים והאדם מצליח להתמודד עם הקשיים ולהשאר דבוק לבוראו, ניתן להעיד על שלמותו של האדם בעבודת הבורא. העולם הזה תפקידו לצרף את האדם, לזכך אותו.

המכתב מאליהו מבאר שפעמים השטן מכיר בצדקת הצדיק ויודע שלא יוכל להסיתו ומשום כך הוא בוחר שלא להסיתו כדי לא להגדיל את שמו ובכך ירוויח השטן שיוקטנו ערך מעשיו של הצדיק. אילו בקשתו של יעקב ליישב בשלוה היתה נענית ערכו של יעקב היה נפגע, כי בלי נסיונות יוקטן בהרבה ערך מעשיו הצדיקים.

מכל דברים אלו אנו למדים שכאשר בא קושי לאדם אל לו לאדם לנסות לברוח מהקושי ובטח שלא להישר ממנו, אלא חובתו להתמודד עם הקושי ולהתעלות ממנו וכפי שהביא הרב גלינסקי את ה"תולדות יעקב יוסף" שאמר בשם הבעש"ט, שמי שעושה כל השתדלות להחליץ מהצרות בלא להבין שנשלחו ממרום, דומה לאשה שתקפוה צירי לידה, והחליטה ש"משנה מקום משנה מזל", וחושבת שאם תעבור לחדר הסמוך הצירים יפסקו....

פעמים רבות פוגשים את האדם קשיים מכל מיני מינים. האדם יכול לבחור באחת משלושת האפשרויות הבאות: 1. לברוח מהקושי ולא להתמודד איתו. 2. להכנע לקושי ולהיות מדוכא. 3. להתמודד עם הקושי ולהתעצם ממנו.

ננסה לחשוב על עצמנו, ילד קם בבוקר עם חום, מישהו צריך להשאר בבית, כמה לחץ זה מביא, מתקשרים, מנסים לסנג'ר חצי עולם, וכששום דבר לא מצליח מתחילים להתנווכח תור מי הפעם להשאר (יש כאלה שדוחפים לילד כמות כפולה של אקמול או נורפן או אולי נותנים את שניהם יחד. בצורה כזו אמנם כלפי חוץ הכל נראה "תקין" עד כדי כך שכשהמטפלת מהמעון תתקשר ו"תבשר" שיש לילד חום האמא גם תשמע מופתעת, אבל כבר דיברנו על כך בעבר שמעבר לכך שהילד חולה ומרגיש לא טוב עכשיו עלולים להדבק ילדים בריאים ויש כאן בעיה גדולה ב"בין אדם לחברו"). יש עוד אלף ואחת דוגמאות אבל העיקר שנדע שכל קושי הוא בעצם בוחן פתע וציון טוב בבוחן משמעותו דבקות בה'.

בריחה מקושי כאמצעי מתקן

10-13 – עד כאן ראינו שהדרך הנכונה היא להתמודד עם הקושי ולא לברוח ממנו, אבל בכמה מקומות בחז"ל משמע, שאם האדם יעשה פעולה קטנה, יתכן ומצבו ישתנה מן הקצה אל הקצה. הגמרא בבבא מציעא אומרת ששלושה צועקין ולא נענין, אחד מהם הוא "הקונה אדון לעצמו" לפי אחד מהפירושים בגמרא הקונה אדון לעצמו הוא אדם שרע מזלו בעיר בה הוא נמצא והוא אינו עובר לעיר אחרת. וכן מצינו בגמרא ראש השנה ששינוי מקום יכול לקרוע גזר דינו של אדם. ולכאורה תמוה שהרי ממקורות אלו משמע שאם אדם יברח מהמקום בו הוא נמצא וילך למקום אחר, כל חייו ישתנו. אלא שהריטב"א מבאר שמעבר למקום חדש מביא את האדם להכנעה וכאשר אדם נמצא בעמדת הכנעה יש לו קרקע נוחה יותר לתקן את מידותיו ולעורר את עצמו לשינוי חיובי. וכן מצינו ברמב"ם בהלכות תשובה שאדם שמשנה מקומו מכניס את עצמו ל"מיני" גלות והגלות מכפרת מפני שהיא גורמת לו להכנע ולהיות ענו ושפל רוח. אילו האדם היה משכיל לתקן את מידותיו במקומו הטבעי, לא היה שום צורך בשינוי מקום, שהרי כל התועלת בשינוי מקום היא כדי לעורר את האדם לתקן את מידותיו וכיון שהאדם כבר התעורר מעצמו, אין עוד צורך לשנות את מקומו.

כפי שכבר הערנו קודם לכן, פעמים נדרש מהאדם "להתגרש" מהקושי שלו, מה שאנו באים לעורר בשיעור זה הוא, שלא לראות את הגירושין כפתרון הטוב ביותר משום שהוא ה"פתרון" הקל ביותר. חובתנו של האדם להתבונן ולראות מה ה' רוצה ממנו. פעמים המסקנה תהיה לקום וללכת, אבל העיקר שלמסקנה הזו יגיע האדם רק לאחר התבוננות.

עקרות היא מציאות קשה מאד, מציאות בה הזוג משוטט מתקוה גדולה לאכזבה נוראית. מפעם לפעם ומטיפול לטיפול הקושי רק הולך וגדל. ההתמודדות של מעוכבי ילדים היא כפולה: 1. מול החברה. 2. מול הטיפולים הרפואיים, שבלשון המעטה מאד לא נעימים. פעמים רבות זוגות בוחרים להתמודד רק עם הפן הרפואי ולא עם הפן החברתי. האמת שזה מאד טבעי ומובן, אבל אם בכל זאת יש זוגות שייקחו על עצמם להתעלות מעל הטבע האנושי ולהתמודד גם מול החברה אין ספק שהם יגיעו למקומות מאד עליונים בעבודת ה'! התמודדות מול החברה יכולה לבוא לידי ביטוי בהרבה אופנים. להגיע להורים כשיש עוד אחים עם ילדים, להזמין שכנים עם ילדים, או להיענות להזמנה של שכנים עם ילדים, לא להיבהל מכל בקשה להיות קוועטר (כמובן שלא חייבים להיענות בחיוב אבל פעמים רבות עצם הבקשה מעוררת כעס טבעי) וכו'. זוג שמצליח להתעלות ולשמוח עם הורים אחרים שזכו לפרי בטן זו מעלה עצומה על טבעית שעושה רעש גדול בשמים. כמובן, שלא פחות חשובה היא הרגישות של הסביבה. הסביבה צריכה כמה שיותר לנסות להקל על הזוג, לא בעצות ולא ברחמים, בדר"כ זה עושה בדיוק ההפך, אלא באווירה נעימה, לדוגמא, שנושאי השיחה לא יסובבו כל הזמן סביב הריונות, ילדים וחיתולים... מאידך צריך להיזהר מרגישות יתר שעלולה לגרום לחוסר נעימות אצל הזוג.

7-9 – יש שני פסוקים שמאד מזכירים אחד את השני אך יש כמה הבדלים ביניהם. בתהילים נאמר "למה יאמרו הגוים איה נא אלוקיהם" ובספר יואל נאמר: "למה יאמרו בעמים איה אלוקיהם". בספר "כי אתה עמדי" הקשה מדוע בתהילים נאמר "יאמרו הגוים" ואילו בספר יואל נאמר "יאמרו בעמים", וגם קשה למה בספר יואל נאמר "בעמים" ולא "העמים" כמו "הגוים". ותייך שאפשר שבספר יואל מדובר על גלות קשה יותר עד שלא רק הגוים ישאלו איה אלוקיהם, אלא גם היהודים הגרים בגלות **בעמים** – בתוך העמים, יתחילו לשאול 'איה אלוקיהם' ומדבר זה עלינו להזהר, הגדולה היא לקחת את הקשיים, לשייך אותם לבורא ולנסות להבין מה ה' רוצה מאתנו. בשם הרה"ק מרוז'ין זצ"ל מובא כי בעקבתא דמשיחא האמונה תהיה כל כך קשה, כמו לטפס על קיר ישר וחלק. אמנם אם נתבונן על מצבם של היהודים לפני כמה עשורים ודאי נאמר שבקושי הפיזי מצבם היה גרוע בהרבה. השואה האיומה החריבה קהילות שלמות, מיליוני יהודים מצאו את מותם במשרפות האיומות. קודם לכן סבלו היהודים בגלות מרציחות והתעללויות. המקום היחיד בו יהודי היה יכול למצוא מנוחה נפשית היה בשעה שעוצם את עיניו וחולם על בית המקדש ומיד כשפתח את עיניו בחזרה היה חוזר לקשיים היומיומיים ואילו היום, עם ישראל יושב בארצו, ישיבות בכל אתר ואתר, צבא חזק, אין כמעט אדם שאין לו בית ושני רכבים, שפע מצוי כל הזמן ועל פת במלח כבר איש אינו מדבר וכפי שאומרים בשם ר' הערש מלאמז' בשם היהודי הקדוש (ר' שמחה בונים מפשיסחה), שבימות המשיח יהיה טוב פעמים טוב ואם כן מהי נקודת המבחן? על כך ענה בספר "כי אתה עמדי", שבאמת אצל רובא דרובא הכל ידפוק כמו שעון, יהיה פרנסה, בריאות, תורה, שלום בית, ילדים, אבל דבר אחד לא ידפוק, כגון שאחד הילדים לא מתחתן, ילד חולה וכו' בנקודה זו יבדק האדם האם הוא דבוק בבוראו.

הנהג בהם מידת דרך ארץ

22-24 – יש להקשות על פירושו של הרמב"ן מכך שיוסף אומר לשר המשקים "כי אם זכרתי... והזכרתיני אל פרעה", שהרי במדרש מבואר ששני מילים אלו "זכרתיני והזכרתיני" שיצאו מפיו של יוסף היה בהם פגם דק במידת הבטחון ומשום כך יוסף ישב עוד שנתיים בבית האסורים, ולכאורה מה שונה השתדלות זו עליה נענש יוסף מההשתדלות שעשה יוסף מול פרעה שיעמיד אותו לשר ונגיד ובאמת זכה ונעשה למושל על כל מצרים? הרב זילברשטיין בספרו 'חשוקי חמד' מביא את ר' חיים מבריסק שאמר שאילו היה יוסף אומר רק "זכרתיני" לא היה בכך שום פגם, שהרי השתדלות מסוג זה אין בה כל בעיה, הפגם הדק אצל יוסף היה בכך שהוסיף לומר "והזכרתיני", שהרי בכך שיוסף לא הסתפק באמירה אחת מוכח שגם הפעם הראשונה לא היתה רק משום שהקב"ה צוה לעשות השתדלות, אלא משום שהוא מאמין שזה מועיל, וזה חטא, דק שבדק, לפי הדרגה הגבוהה ולפי המעלה הגדולה של הבטחון של יוסף.

שוב אנו רואים שבהשתדלות מקובלת אין כל בעיה! ויותר מכך ניתן ללמוד, שכיון שאבותינו הקדושים לא הסתפקו בתפילות לבד אלא השתדלו, כך היא גם הדרך הרצויה להתנהל בזה העולם. אך לכאורה יש לשאול, מדוע להסתפק בהשתדלות מקובלת ולא ביותר מכך, הרי אם הקב"ה מופיע את השפע דרך ההשתדלות, לכאורה ככל שנרבה בהשתדלות טבעית כך יהיה טוב יותר. אלא שאמירה זו נכונה אצל האבות שהיו שלמים במידותיהם עד שריבוי השתדלות כלל לא התנגש עם ההשגחה, אולם אצלנו ריבוי ההשתדלות בנקל יגרור אותנו לתחושת כוחי ועוצם ידי וינתק אותנו מתחושת ההשגחה. לעומת זאת כאשר אנו יודעים לעצור ולומר אנו משתדלים יותר מידי, אנו מיד נזכרים שלא אנו הפועלים אלא הקב"ה וכך אנו מחד משתדלים ברמה מסוימת ומאידיך מרגישים מושגחים ביד הבורא.

יש להעיר שפעמים דרכו של האדם סלולה לפניו, אך האדם בעשר אצבעותיו מכניס את עצמו לאין סוף קשיים. כדוגמא, ניקח את הפרנסה, אדם בטלן, יושב בביתו וכל היום הוא טרוד איך יסגור את החודש. אדם מחפש שידוך אבל לא מוכן ללכת לשדכנים. אדם אוכל זבל, מעשן סיגריות, לא עושה ספורט מינימלי ומתלונן על כך שמצב בריאותו לא תקין. עם קשיים מסוג זה הדרך הנכונה להתמודד היא פשוט לקום ולהתחיל להתנהג במידת דרך ארץ. אם האדם מחליט להתנהג בטיפשות שיבושם לו, אבל שלא יבוא ויאשים את הקב"ה שהוא מביא עליו קשיים!

25-29 – בגמרא מסכת ברכות נחלקו ר' ישמעאל ורשב"י גבי חובת האדם להשתדל לפרנסתו. דעת ר' ישמעאל שיש להנהיג מידת דרך ארץ ועל אף שחובת האדם לעסוק בתורה מכל מקום מוטלת עליו חובה לדאוג לפרנסתו. לעומת זאת רשב"י סובר שבזמן שישראל עושים רצונו של מקום חובתו של האדם לשבת ולעסוק בתורה ומלאכתו נעשית בידי אחרים. הגמרא מספרת שהרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן והרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידן.

הרב צ"ל מסביר שהמחלוקת היא בעצם טבע האדם, האם בטבעו יכול האדם להיות עסוק כל היום רק בהשכל ודעת או שטבעו של האדם להתעסק גם בדברים מעשיים והעיסוק רק בהשכל ודעת הוא למעלה מן הטבע, וגם אם נמצא אנשים שכל היום עוסקים בהשכל ודעת וכלל לא מתעסקים בעניינים מעשיים הרי הם למעלה מן הטבע.

על פי מה שלמדנו יכול אדם לחשוב שעלינו לקבל את הקושי באהבה, לחבק אותו בשני ידיים ולא לשחררו עד 120. אך האמת אינה כן. יש קשיים שבאמת אין מה לעשות וכל דרך ההתמודדות היא להשלים עם הקושי וללמוד לחיות איתו. לדוגמא אדם של"ע עבר תאונת דרכים וכתרו לו את הרגל. במצב כזה אפשר להיות מתוסכל וכל היום לחשוב אלו דברים היה אפשר לעשות עם שני רגלים ואפשר גם לומר: "מה שהיה היה ומעכשיו צריך לחשוב אלו דברים ניתן לעשות עם רגל אחת". אמנם יש קשיים רבים שדרך ההתמודדות היא פשוט לקום, להתנער ולצאת מהמעגל של המסכנות.

14-17 – יעקב אבינו חושש מצרה גדולה שמתקרבת אליו – עשו הרשע. בפסוק נאמר: "ויירא יעקב מאד ויצר לו" ומיד התורה מספרת על ההתמודדות של יעקב – "ויחץ את העם... לשני מחנות". רש"י מבאר שיעקב מכין עצמו לשלושה דברים – דורון, תפילה ומלחמה. הגדולה של יעקב אבינו, שהפחד לא משתק אותו אלא מעורר אותו להתכונן היטב לשלושה תרחישים. המדרש מבאר שיעקב לא רק דאג לנפש, אלא גם לממון – "לימדך התורה דרך ארץ שלא יהא אדם נותן כל ממונו בזוית אחת". הרמב"ן מבאר שכל הפרשה הזו נכתבה כדי ללמדנו שיעקב לא בטח בצדקתו אלא **השתדל בהצלה בכל יכולתו**. וביאר ר' ירוחם ממיר שכך היתה מידת האבות לשמור כמה שאפשר על מידת דרך ארץ היינו הטבע והשתדלות בטבע בכל יכולתם, כי "יש חיוב ומצוה על כל אדם לשמור על הטבע, כיון שהוא הזכרת אלוקים, ומחויבים אנו לשמרו ואסור לעבור עליו, כמו שאנו מחויבים לשמור על מצוות התורה. נכון ששמירה על הטבע טומנת בתוכה סכנה גדולה, כי בנקל יוכל האדם לבא על ידו ל"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", אך דייקא שם היתה גדולתם של האבות, שעל אף כל ההשתדלות הרבה היה בכוחם לקיים את הטבע ולמזג בכל מעשיהם את הטבע ואת הלמעלה מן הטבע יחד.

18 – ראייה נוספת לכך שהקב"ה חפץ שבשעת קושי ביחד עם התפילות נקום ונעשה מעשה, אנו רואים בביקורות שמותח הקב"ה על משה בשעה שבנ"י עומדים על הים ומצרים רודפים אחריהם. משה עומד ומתפלל והקב"ה אומר: מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו". רש"י מבאר שלמדנו מכאן שמה שהיה עומד ומתפלל והקב"ה אמר לו: "לא עת עתה להאריך בתפילה כשישראל נתונים בצרה". הקב"ה שם אותנו בעולם בו נדרש מאיתנו להשתדל וכאשר בא קושי על האדם נדרש ממנו שני דברים, מחד להתפלל ולשייך את כל ההצלה לבורא ומאידיך חובתו להשתדל בדרך הטבע ודרך השתדלותו הקב"ה כבר יופיע את הישועה.

19-21 – פרעה חולם חלום, איש אינו מצליח לפתור את החלום. שר המשקים נזכר ביוסף, יוסף מובא לפני המלך, פותר את החלום ועוד מוסיף עצת ייעול "ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתוהו על ארץ מצרים" פרעה שמח מאד על העצה ובאופן "מפתיע" הוא בוחר ביוסף. הרמב"ן מבאר שאת העצה הזו יוסף אומר "בעבור שיבחרו אותו כי החכם עיניו בראשו". מבאר בעל ה'שפתי חיים' שהשתדלות ראויה אינה פוגעת ואינה פוגמת במידת הביטחון. יוסף הבין שמן השמים נותנים לו הזדמנות להשתדל לטובת עצמו וכך עשה.

בנוסף, אדם שחי בתחושת עוון, כשאין לו יכולת להתנתק מהעוון, בדר"כ יאמר לעצמו: "כיון שאני גם ככה לא יכול לתקן את עצמי וממילא אני בגדר חוטא אם כן מה לי אם אעשה השתדלות מרובה או מרובה יותר" וכך לאט לאט הוא מנתק את כל העשייה שלו מהבורא.

מכאן אנו למדים שכהדרכה ציבורית לא נכון להדריך להפחית בהשתדלות, אלא להדגיש שרצון הבורא בזה העולם הוא להופיע את השפע דרך השתדלות האדם ולא שפעולות האדם הן אלו שמולידות את השפע.

התלבטתי רבות האם להעביר את השיעור הזה. מחד כאשר מדברים הרבה על חובת ההשתדלות עלולים מהר מאד להיבלע בענייני העולם הזה ולתרוץ את עצמנו שאנו מ"קיימים" את מצוות ההשתדלות. מאידך כאשר מחנכים את המון העם לנהוג בכמה שפחות השתדלות צצים עיוותים קשים. יש ציבור ששם דגש על "ההשתדלות" ולצערנו רואים שבדרך יש הרבה קלקולים. ענקי תורה כמעט ואינם, גם התורה אצל המון העם אינה בראש הפירמידה. יש ישיבות שב"ה מצליחות לעמוד על המשמר, אבל כשאנו בוחנים את המציאות בצורה כללית יותר המציאות טופחת לנו על הפנים. בוגרי ישיבות רבים, לאחר כמה שנים שעזבו את הישיבה מוצאים את עצמם במקום אחר לגמרי ממה שהם חלמו ומוטב שלא נפרט. לעומת זאת יש ציבור שמחנך לתורה תורה ועול הפרנסה נופל על האשה, מצד אחד אפשר באמת למצוא ענקי תורה וגם אלו שאינם ענקים, מכל מקום הידע שלהם במכמני התורה הוא עצום (לפני כמה שנים התארח אצלנו בשבת בחור מיישיבת פונביץ', מהר מאד הבנתי שלבחור אמנם יש ייחוס גדול אבל אינו נמנה על חבורת הלמדנים הסעודה התארכה עד השעה 1:00 לפנות בוקר, הייתי המום מהידע העצום של הבחור הצעיר והלא "למדן"). מאידך אצל רבים טרדת הפרנסה מביאה אותם למקומות קשים מאד, כגון "לווה ואינו פורע", "אחיו אני ברמאות", בעיות בשלום בית, תחושת טפילות, הזדקקות אין סופית לבריות וכו'. נתנער מהציבוריות, נפסיק לשייך את עצמנו לציבור זה או אחר ונפעל על פי דרך התורה. היחידים שהם במעלה עליונה צריכים לנהוג כרשב"י ועלינו מוטלת האחריות להסיר מהם את טרדת הפרנסה (פרויקט אחד לאחד של הרב נריה), ומאידך המון העם צריך לנהוג בדרך הטבעית וכל הזמן לדאוג ש"תורתן תהיה קבע ומלאכתן ארעית". ואסיים בדברים שכתב לי חמי הרב אברהם גרנביץ': בסופו של דבר "לב יודע מרת נפשו" ורק האדם עצמו צריך שיחפש בתוכו את נקודת האמת הנכונה לו בכל עת וינהג על פיה בלי לחקות אף אחד אחר.

חברים יקרים!

יעקב מבקש לישיב בשלווה, כלומר להתפנות מהטרדות כדי להתעלות בעבודת הבורא. אך קפץ עליו רוגזו של יוסף, משום שהעולם הזה מלא בקשיים ודוקא מתוך הקשיים אנו נבנים ומתעלים – כל ה"ותר"י"ג מצוות שמרתי" בא בזכות ה"עם לבן גרתי"!

אין זה נכון לברוח מקשיים, עם קשיים מתמודדים ולא בורחים. פעמים יש קשיים שדרך ההתמודדות היא "בריחה", אבל רק כאשר ה"בריחה" היא אמצעי לאפשר לנו להיות אנשים טובים יותר.

חובת האדם לדעת שרצון ה' שהוא יתמודד עם הקושי בתפילה ובדרך ארץ. ההשתדלות לא פוגמת אלא להפך! הנהגת הבורא בעולמנו היא הנהגה טבעית ובהנהגה טבעית נדרש מהאדם להשתדל, אמנם צריך זהירות גדולה שהשתדלות של האדם לא תתהפך לתחושת כוחי ועוצם ידי. שבת שלום ומבורך!!

וכיון שמשפט התורה צריך שיהיה רק לפי הטבע האנושי ראוי לו לאדם להנהיג עצמו במידת דרך ארץ. ממשיך הרב ומבאר שכיון שקשה להכריע בשכל במחלוקת זו יש להתבונן במנהג העולם ודרך המנהג נוכל להכריע מהו הטבע האנושי- "הרב עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרשב"י ולא עלתה בידן! ומכאן ההכרעה שהטבע האנושי שחייב האדם להנהיג עצמו הוא במידת דרך ארץ! כמובן שיש מעולים שבאנשים שהם למעלה מן הטבע ועליהם להנהיג עצמם כמידת רשב"י, אך אלו רק המעולים שבאנשים, אולם רוב האנשים צריכים לנהוג כרבי ישמעאל ואין בכך כל פגם שהרי התורה לא באה לסתור את הטבע האנושי אלא להפך, התורה דורשת מאיתנו להתנהל על פי הטבע האנושי! כאשר האדם הרגיל מנסה להנהיג עצמו במידת המעולים שבאנשים באים מכך הרבה קלקולים. ואין להקשות, אם כן מדוע אבותינו הנהיגו עצמם במידת דרך ארץ וכפי שכתב ר' ירוחם ממיר שהאבות הנהיגו עצמם במידת דרך ארץ והשתדלו בטבע בכל כוחם, והרי אבותינו היו המעולים שבמעולים? אלא שאבותינו היו כל כך מעולים עד שהצליחו למזג באופן מוחלט בין האמונה בבורא לבין ההשתדלות. אבותינו הקדשים חיו את הידיעה שכל ההצלחה היא מאת הבורא וההשתדלות היא בשה"כ הצינור להופעת השפע.

רבן גמליאל אומר "כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עוון" ומבאר המאירי שדוחק הפרנסה דוחק את האדם וכיון שהאדם לא עוסק לפרנסתו הוא צריך למצוא תחבולות ועורמות כדי להשיג טרפו וכיון שכך נמצא שהוא מלסטם את הבריות. לכאורה מדוע שיגיע למקום הזה הרי סוף סוף נהוג כרשב"י? אלא שמידה זו אינה טבעית והוא אינו במעלה לנהוג במידה זו ואם בכל זאת ינהיג עצמו במידה זו שאינה כפי מעלתו יביא על עצמו קלקולים רבים! אולם אי אפשר להתעלם מהמציאות שההליכה הטבעית יכולה ליצור שיבושים גדולים ולהפוך את העיקר לטפל ואת הטפל לעיקר. כשרבי ישמעאל אמר "הנהג בהם מידת דרך ארץ" כוונתו שהתורה היא עיקר חייו של האדם והעיסוק בפרנסה הוא אמצעי לכלכל את הבית בצורה מכובדת כדי להתקיים בדרך הטבע, אך בפועל אצל רבים ה"השתדלות" בפרנסה לא נגמרת ועם השנים רק הולכת וגוברת והתורה נדחקת לקרן זווית. על הנהגה זו אומרת הגמרא שדורות אחרונים כיון שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי – זו וזו לא נתקיימה בידן!!!

לאדם אסור לרמות את עצמו!! חובתו של האדם לעסוק לפרנסתו אך אם האדם מרגיש שהעיסוק בפרנסה מרחיק אותו מהתורה, מרחיק אותו מעבודת ה', מרחיק אותו מהרצון לחיות חיים של תורה אזי יהיה לו הדבר לסימן ברור שאין הוא בגדר משתדל אלא בגדר של כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה!

30 – גם לשיטות שיחלקו ויאמרו שהסיבה שהרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם זה רק מפני שהם לא היו רציניים מספיק וכפי שכותב בעל ה'שפתי חיים' שאדם שמפחית בהשתדלות כשהוא אינו במדרגה הוא רק מקלקל ואפילו ירד מהמדרגה בה הוא היה לפני שהפחית בהשתדלותו, מפני שכאשר הוא מפחית בהשתדלות ורואה שהפרנסה לא מגיעה כפי שהוא חשב, לא רק שיכפור במיעוט ההשתדלות שעשה אלא גם יתה על הראשונות.

בנוסף לכך יתכן שכאשר אדם ישמע שריבוי השתדלות הוא עוון, כיון שהוא אינו מסוגל למעט בהשתדלותו, כל חייו הוא חי בתחושת חטא ועוון, תחושה זו לא רק שלא תביא אותו למעט בהשתדלות, אלא תגרום לכך שבמקום לתלות את השפע בבורא הוא תולה את השפע בעשייה שלו.

